

«Αρχιτεκτονικά Θέματα, 1967-2013»

Archetype team - 02/03/2020

Εισαγωγικό σημείωμα

«Αρχιτεκτονικά Θέματα, 1967-2013»

Το περιοδικό «Αρχιτεκτονικά Θέματα», μαζί με τη δίδυμη επιθεώρηση «Θέματα Χώρου + Τεχνών», υπήρξε ένα από τα σημαντικότερα εγχειρήματα πολιτισμικής διαμεσολάβησης στη σύγχρονη Ελλάδα, από τη δικτατορία των συνταγματαρχών (1967) μέχρι την οικονομική κρίση (2013). Πρόκειται για ένα εντυπωσιακά μακράς διάρκειας και σταθερότητας εκδοτικό εγχείρημα, με χαρακτηριστικά ευρύτητας περιεχομένων, μεθοδικότητας της καταγραφής, ορθολογικής αντίληψης της αξιολόγησης και ολιστικής οπτικής του διαλόγου για την αρχιτεκτονική εντός και εκτός χώρας. Ο Ορέστης Δουμάνης, με το προσωπικό του δημιουργήμα, μετατράπηκε σε σημαντικό προοδευτικής χειραφέτησης, διεθνιστικού εκσυγχρονισμού και νεωτερικής ανασυγκρότησης, σε μια χώρα που στη δεκαετία του 1960 βίωνε με τον δικό της τρόπο το ευρύτερο παγκόσμιο κλίμα κοινωνικής και πολιτισμικής ανανέωσης. Τα «Αρχιτεκτονικά Θέματα» αναπαρήγαγαν μια ιδανική και αυτοτελή εικόνα του τόπου, έναν καθρέφτη της πραγματικότητας που αποτελεί σήμερα για εμάς αναπόδραστο

σημείο αναφοράς.

Τα κείμενα που δημοσιεύτηκαν σε αυτά τα 47 χρόνια έκδοσης εκφράζουν το πνεύμα της εποχής και ταυτόχρονα το επίπεδο της επιστημονικής έρευνας και της κριτικής πρόσληψης και αποτίμησης των αρχιτεκτονικών φαινομένων, όχι μόνο στην Ελλάδα αλλά και στον διεθνή χώρο. Τα «Αρχιτεκτονικά Θέματα» διεκδικούσαν τον ρόλο του εθνικού περιοδικού (όπως και πράγματι ήταν) αλλά τα περιεχόμενα και οι στόχοι τους αντλούσαν έμπνευση και συνομιλούσαν με τη διεθνή πραγματικότητα. Τα κείμενα των «Θεμάτων» έχουν επίσης μεγάλο ενδιαφέρον για τον τρόπο και το ήθος γραφής, αλλά ακόμη και για την εκδοτική επιμέλεια και τη γλωσσική ποιότητα που τα διακρίνει (περιλαμβανομένης και της χαρακτηριστικής υιοθέτησης του πολυτονικού). Για τον λόγο αυτό, δηλαδή για το ήθος της γραφής και την ποιότητα της γλώσσας, τα κείμενα αυτά είναι καλό να αποτελούν και σήμερα παραδείγματα αναφοράς, σε έναν κόσμο όπου η κριτική σκέψη γύρω από την αρχιτεκτονική και η γραπτή διατύπωσή της συμπιέζονται κάτω από το αίτημα της συνοπτικής και επιφανειακής διεκπεραίωσης και της κυριαρχίας της εντυπωσιακής εικόνας.

Για μια ανασκόπηση της αρχιτεκτονικής κουλτούρας στην Ελλάδα του τελευταίου μισού αιώνα και σύνδεση με την πολιτισμική παράδοση της σύγχρονης ελληνικής αρχιτεκτονικής, το Archetype θα προτείνει εκ νέου την ανάγνωση κειμένων που δημοσιεύτηκαν στα «Αρχιτεκτονικά Θέματα» και στα «Θέματα Χώρου + Τεχνών». Αυτή μπορεί να είναι και συμβολή σε μια νέα ανασυγκρότηση, σε μια εποχή μεταβατικής αβεβαιότητας γύρω από τη φύση, την ταυτότητα και τους τρόπους της αρχιτεκτονικής επικοινωνίας.

Η συντακτική επιτροπή του Archetype

Πάνος Κουλέρμος, «Κριτικές σκέψεις», *Αρχιτεκτονικά Θέματα*, 1/1967, σ. 142-145

ΚΡΙΤΙΚΕΣ ΣΚΕΨΕΙΣ

του αρχιτέκτονος-πολεοδόμου Π. Κουλέρμου

Βρισκόμαστε σήμερα—τόσο στην Αθήνα, όσο και σε μικρότερη κλίμακα στην υπόλοιπη Ελλάδα—μπροστά σ' ένα περιβάλλον που είναι το αποτέλεσμα ενός ταχύτατου και σκληρότατου εμπορικού οικοδομικού οργανισμού, ιδιαίτερα στα χρόνια 1950-60. Οι συνέπειες αυτού του οργανισμού στον πολεοδομικό χώρο και την κατοικία του ανθρώπου υπήρξαν δυστυχώς ολέθριες. Από την άλλη μεριά, παρ' όλο που δεν θάθελα να ασχοληθώ με τις διάφορες θεωρίες της εποχής της μηχανής, δεν θάπρεπε να ξεχνάμε ότι τα σύγχρονα αυτά κτίρια, αν μās επιτρέπουν οι πρωτοπόροι αρχιτέκτονες να τα ονομάσουμε έτσι, κτίστηκαν και ανήκουν ιστορικά στη δεύτερη βιομηχανική επανάσταση—στην εποχή των αερωθουμένων και των άπορρυπαντικών, όπως την ονόμασαν οι ιστορικοί.

Δεν θάθελα να ασχοληθώ με τα βαθύτερα αίτια που προκάλεσαν αυτή την κατάσταση στην Ελλάδα. Εκείνο που βασικά ενδιαφέρει είναι το αποτέλεσμα, που είναι πραγματικά άδικαιολόγητο και θλιβερό, και που δεν θα το ζήλευε, ίσως, καμιά άλλη ευρωπαϊκή πόλη, παρά το γεγονός ότι η σύγχρονη αρχιτεκτονική υπήρξε αντικείμενο εμπορίας, λίγο ή πολύ, παντού.

Είναι άδικαιολόγητο, γιατί η σύγχρονη διεθνής αρχιτεκτονική του μπετόν, του σιδήρου και του τζαμιού, των άσπρων τοίχων και της επίπεδης στέγης, έχει συμπληρώσει ήδη περισσότερο από εκατό χρόνια. Έχει απαλλαγεί από τη μιμητική και τυφλή αντιγραφή ιστορικών μορφών από

τόν καιρό της πρώτης βιομηχανικής επανάστασης, με την εμφάνιση των νέων κατασκευαστικών υλικών και τη γέννηση των νέων φιλοσοφικών και ανθρωπιστικών θεωριών, που δικαιώθηκαν στο έργο των πρωτοπόρων αρχιτεκτόνων και καλλιτεχνών (φωτ. 1, 2, 3). Και έχει ήδη μπει σε μία νέα περίοδο, την έφευρετική. Είναι θλιβερό, γιατί φαίνεται πως δεν εκτιμήθηκε το αγωνιστικό σθένος και η πίστη των πρωτοπόρων αρχιτεκτόνων για τη νέα ζωή και την έφευρετική περίοδο. Ούτε ακολουθήσαμε τα πλούσια σε φαντασία και πρωτοβουλία παραδείγματα που μās έδωσαν πάνω στις πολλαπλές τριδιάστατες δυνατότητες συνθέσεως των λειτουργιών και χώρων σε νέα κλίμακα και διαστάσεις, τόσο στην κτιριολογία, όσο και στην πολεοδομία (φωτ. 4).

Άγνοήθηκε η κληρονομιά που μās άφησε ο Tony Garnier, που στο κατώφλι του 20ού αιώνα μās μίλησε για κτιριολογική και πολεοδομική αλληλεξάρτηση. Ο Sant' Elià και οι φουτουριστές, που με τα προπαγανδιστικά τους μανιφέστα αποθέωναν το νέο επαναστατικό πνεύμα, τα νέα υλικά, και τη νέα δυναμική πολεοδομική οργάνωση (φωτ. 5). Οι θεωρίες και η ιστορική αξία του έργου των Cubists, των Constructivists, της De Stijl, του Esprit Nouveau και των Purists, φαίνεται πως διαβάστηκαν επιπόλαια. Παρεξηγήθηκε και αντιγράφηκε λανθασμένα ο Le Corbusier, και ο Mies van der Rohe. Ξεχάστηκε το βασικό δίδαγμα του Bauhaus

CRITICAL THOUGHTS

by P. Koulermos, architect and city-planner

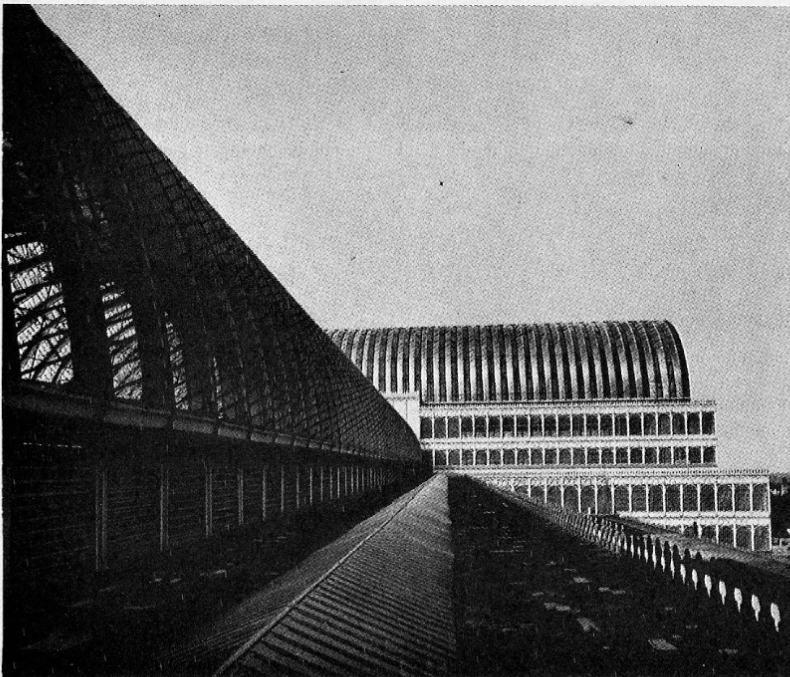
In spite of the fact that most buildings in Athens and, to a lesser extent, in the rest of the country, were built in the years between 1950-60, i.e. during the second industrial revolution, as the critics have called it, Greek architects have missed an excellent opportunity to exploit fully the early European experience in both planning and architecture.

This depressing and sad result is mainly due to a ruthless commercial speculative building boom, in truth not unlike similar post-war building booms in most European countries.

But even if one could possibly forgive this "aesthetic" — if we may say so — result, which has totally abused, ignored and misunderstood the pioneering spirit and vigour of modern architecture, one cannot forgive the almost total absence of any dynamic and long-term planning policy. Alas, this conglomeration of styles has only resulted in a simple epidemic transformation of the urban centre, thus creating an inhuman and highly unworkable core, completely devoid of order, rhythm and continuity.

So we do have a "new city", at least chronologically, but none of the benefits that such a new city should have offered us.

1. Crystal Palace, Λονδίνο, 1851. J. Paxton.

Reliance Building, Σικάγο, 1890. 2
D. H. Burnham, J. W. Root.

Naturally, the reasons for this state of affairs are not far to seek. And numerous people could be blamed for this building "coup d'état", that has left us with no space to breathe, expand and create for man a human and workable environment. I cannot in this paper examine this background in detail. What is important, after all, is the result, and this is, perhaps, too late to remedy.

But if it is true that Europeans have had a great difficulty in accepting the new architecture, especially in countries with a long cultural tradition, in Greece, on the contrary, the lack of such a tradition has caused the "importation" of numerous "styles". Greek architects have, with rare exceptions, failed to follow the spirit of classical architecture, or the logic and plasticity of island urbanism and architecture.

Architects are still concerned with the isolated "monument". Architecture has not yet become urbanized and vice versa.

Athens has unfortunately failed to become a 20th century city. But let us hope that this failure will not be repeated in the rest of the country, still in desperate need of development.

Let us have the social conscience, courage and love to give to 20th century man and, above all, to our children the long-promised "habitation, verdure, espace, soleil".

για την πειθαρχία και αισθητική των νέων βιομηχανικών προϊόντων, που ξανάφερε τόν αρχιτέκτονα κοντά στην κατασκευή και γεφύρωσε το χάσμα ανάμεσα στην επιστήμη και την τέχνη.

Άγνοήθηκαν, παρεξηγήθηκαν και ξεχάστηκαν δυστυχώς όλοι αυτοί και πολλοί άλλοι, ίσως μικρότεροι, αλλά όχι άσημαντοι, που έγραψαν για μās το αλφάβητο της νέας ολοκληρωμένης τέχνης, ή όποια φιλοδοξήσε, πάνω από όλα, να εξυπηρετήσει τις ανάγκες και τὰ ιδανικά του ανθρώπου σε εύρύτερη κλίμακα, πειθαρχημένη πάνω στις αρχές των C.I.A.M. και των νέων πολεοδομικών και οικονομικοκοινωνικών εξελίξεων και πεποιθήσεων.

Ή επιφανειακή και επιπόλαια αντίδραση σ' αυτό το πνεύμα, και άκόμα ή έλλειψη ενός μακροχρόνιου οικοδομικού προγραμματισμού χωροταξίας, πολεοδομίας και εκπαιδευτικής ενημερώσεως, παρ' όλη την ηύξημένη έπαφή με τις εύρωπαϊκές χώρες σ' όλους τους οικονομικοκοινωνικούς, τεχνικούς και εκπαιδευτικούς τομείς, τόσο στην έποχή του μεσοπολέμου, όσο και μετά τόν δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, πιστεύω πώς είναι τὰ αίτια της σημερινής θλιβερής καταστάσεως.

Έτσι ή εμφάνιση της σύγχρονης αρχιτεκτονικής στην Ελλάδα, τουλάχιστο σε μεγάλη κλίμακα, έγινε σε μιά έποχή που ή τεχνολογική πρόοδος και ή πλήρης πνευματική και καλλιτεχνική έπαφή με τόν υπόλοιπο κόσμο προϋπέθεταν όλες τις πιθανότητες ενός πετυχημένου και ολοκληρωμένου έργου.

Μά δυστυχώς ή εύκαιρία αυτή πέρασε σχεδόν άνεκεμετάλλευτη. Άς κοιτάξουμε γύρω μας. Τό θέαμα που εμφανίζεται τό περιγράφει άπόλυτα, άν και δέν έχει λεχθή για την Ελλάδα, μιά άπό τις τελευταίες φράσεις του Άγγλου προπαγανδιστού της σύγχρονης αρχιτεκτονικής, του Morton Shand: "... Έχω τρομερούς εφιάλτες, και όχι άδικαιολόγητα. Με κυνηγά ένα αίσθημα ένοχής γιατί έχω βοηθήσει, λίγο ή πολύ, στό να ένθαρρύνω και να επαινέσω τό έμβρυο που τώρα εξελίχθηκε, χωρίς κανείς άπό μās να τό έχη φανταστή, στη σύγχρονη αρχιτεκτονική" (φωτ. 6).

Ό σημερινός εξευτελισμός της σύγχρονης αρχιτεκτονικής μορφής είναι μεγάλος. Ή παρεξηγημένη λιτότητα και άπλότητα των κλασικών σύγχρονων έργων δημιούργησε ένα νέο "σύλ", όχι τό άνώνυμο και ουδέτερο, αλλά τό εύκολο

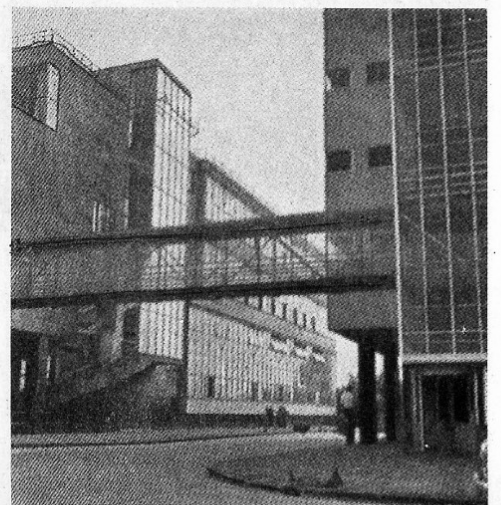
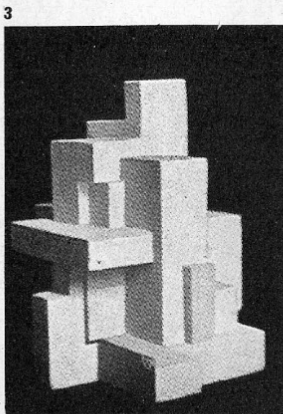
και खुδαίο. Ό αρχιτέκτων και τό σχέδιο αντίκαταστάθηκαν άπό τόν συμβολιογράφο και τόν εργολάβο. Άγνοήθηκε ή δύναμη της λεπτομέρειας, χάθηκε τό πνεύμα της σύγχρονης κατασκευής. Ξανακόλλησαν οί ψευδομορφές στά κτίρια με τόν σοβά, προδόθηκε τό Esprit Nouveau και τό Bauhaus, κι' άρχισαν σιγά-σιγά να αναβιώνουν όρισμένες μορφές, με τη δικαιολογία ότι έτσι δημιουργείται ένας ελληνικός ρυθμός.

Αυτή ή άναβίωση των ιστορικών μορφών στην Ελλάδα υπάρχει κίνδυνος να φτάση στό επίπεδο του Ιταλικού Neoliberty, που με την έρευνα τοπικών μοτίβων και μιάς αναδρομής μορφοκρατίας προσπάθησε να τοποθετήσει τό κτίριο ιστορικά όρθά στό χώρο, πιστεύοντας πώς μόνο μ' αυτόν τόν τρόπο θά μπορούσε κανείς να άποφύγη την "άνώνυμη" μορφή της σύγχρονης αρχιτεκτονικής, και έτσι δημιούργησε την πρώτη σχολή των άποστατών του νέου εύρωπαϊκού πνεύματος (φωτ. 7).

Είναι άλήθεια ότι ή σύγχρονη αρχιτεκτονική βρήκε μεγαλύτερες δυσκολίες να θεμελιωθή στην Εύρώπη, και προπάντων στις χώρες που είχαν τη μεγαλύτερη ιστορική παράδοση. Μά στην Ελλάδα πιστεύω ότι δέν είναι αυτή καθ' έαυτή ή παράδοση που μās έμποδίζει, αλλά ή έλλειψη μιάς συνέχειας σ' αυτήν την παράδοση, και ή επιφανειακή κατανόηση της. Τόσο ή κλασική μορφή και τό πνεύμα, όσο και ή λαϊκή αρχιτεκτονική, παρεξηγήθηκαν και τό μεγάλο τους δίδαγμα έμεινε άνεκεμετάλλευτο και άκατανόητο. Τό δυναμικό και ρωμαλέο πνεύμα στην κατασκευή των κλασικών κτιρίων δέν εμφανίζεται στις σύγχρονες συνθέσεις. Ούτε ή πλαστική μορφολογία της λαϊκής και νησιώτικης αρχιτεκτονικής, ύπόδειγμα έργου που πηγάζει άπό μιάν όρθολογιστική κατασκευή, άπό αίσθημα και κλιματολογική προσαρμογή, έπηρέασε θετικά τόν σύγχρονο Έλληνα αρχιτέκτονα.

Δυστυχώς, είναι γεγονός ότι μόνο ένα πολύ μικρό ποσοστό Έλλήνων αρχιτεκτόνων έμπνεύστηκε άπό αυτό τό πνεύμα (φωτ. 8). Αντίθετα, πολλοί αρχιτέκτονες άλλων χωρών, και ιδιαίτερα ό μεγάλος μας δάσκαλος, ό Le Corbusier, άγάπησαν και διδάχτηκαν άπό τη Μεσόγειο (φωτ. 9). Έκτός άπό τό έργο που μās άφησε, άς θυμηθούμε και μιά φράση του: "Με τό πέρασμα του χρόνου αισθανόμουν σιγά-σιγά να γίνομαι άνθρωπος που άνηκε παντού· με μιά δ-

3. George Vantongerloo. Σύνθεση, 1919.
4. Έργοστάσιο Van Nelle, Ρότερνταμ, 1927.
J. A. Brinkman, L. C. Van der Vlugt.

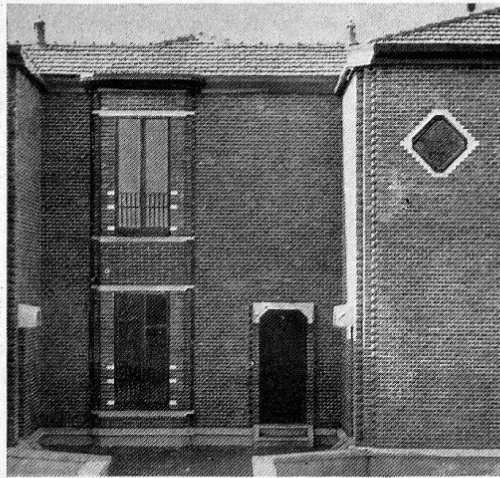
μως μεγάλη ρίζα: τῆ Μεσόγειο, βασίλισσα τῶν μορφῶν, κάτω ἀπὸ τὸ παιχνιδισμα τοῦ φωτός. Μὲ κυριαρχεῖ τὸ προστακτικὸ κάλεσμα τῆς ἀρμονίας, τῆς ὀμορφιάς καὶ τῆς πλαστικότητας". "Ἐτσι εἰσαχθῆκαν μὲ ἐπιπολαιότητα ὄλες οἱ μορφές καὶ σχολές τοῦ ἐξωτερικοῦ, σὰν νὰ ἐπρόκειτο γιὰ γυναικεία μόδα. Πολλὰ κτίρια, κάτω ἀπὸ τὸν ἔντονο ἀθηναϊκὸ ἥλιο, ἀπόκτησαν περισσότερο τζάμι ἀπὸ τὰ κτίρια τῶν βόρειων χωρῶν. Τὸ ἀπλὸ κτίριο ἀντιμετωπίζεται σὰ μοναδικὸ μνημεῖο.

Εἶναι καιρὸς ὅμως νὰ ἀρχίσουμε νὰ σκεφτόμαστε πὼς ἡ ἀρχιτεκτονικὴ, σὰν κοινωνικὴ τέχνη, πρέπει νὰ ξεπεράσῃ τὰ ὅρια τοῦ σαλονιοῦ καὶ νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὴν κοινότητα. Τὰ κτίρια τοῦ 20οῦ αἰῶνα, λόγω τῶν μεγάλων οικονομικοκοινωνικῶν ἀναγκῶν, εἶναι μεγάλα ἀλληλεξαρτημένα συγκροτήματα στὸ πνεῦμα μιᾶς εὐρωπαϊκῆς πολεοδομικῆς παραδόσεως, π.χ. τοῦ Bath

τῆς Ἀγγλίας (φωτ. 10), καὶ ὄχι ἀπομονωμένα καὶ ἀσήμαντα μνημεῖα. Καὶ μ' αὐτὸ φυσικὰ δὲν ἔννοῶ ἀπάνθρωπα κτίσματα, γιατί ἴσως τέτοια θὰ ἦταν ἡ κριτικὴ τῶν ὑποστηρικτῶν τῆς ἀπομονωμένης καὶ μνημειακῆς λύσεως.

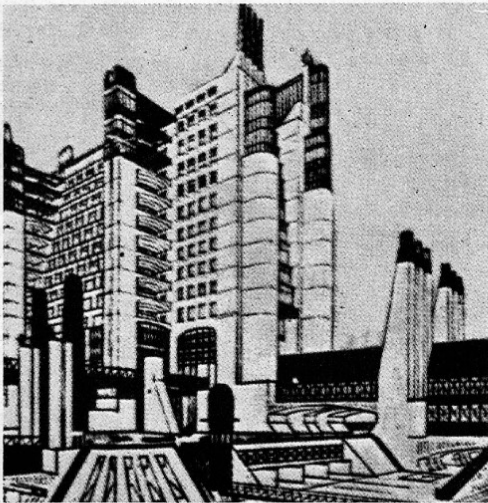
"Ἴσως θὰ ἦταν δυνατόν νὰ συγκωρήσουμε τὸ αἰσθητικὸ, ἄς ποῦμε, ἀποτέλεσμα τῶν σύγχρονων κατασκευῶν, ἂν ὑπῆρχε τουλάχιστον μία ὑγιῆς πολεοδομία, ὁ συνδετικὸς ἴστος ποῦ φέρνει τάξη καὶ ρυθμὸ στὸ χάος. Μὰ δυστυχῶς ἡ ἐπιδερμίδα τοῦ παλαιοῦ πολεοδομικοῦ ἴστου ἀντικαταστάθηκε μὲ σύγχρονα κτίρια μεγάλης κλίμακας, πολεοδομικὰ ἀπειθάρχητα καὶ ἀσύνδετα, δημιουργώντας ἔτσι ἕναν ἀκατάλληλο λειτουργικὰ πυρήνα καὶ ἕνα ἀπάνθρωπο περιβάλλον. Ἡ Ἀθήνα εἶναι μιὰ σύγχρονη πόλη ποῦ δὲν ἀπολαμβάνει κανένα ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ τῆς σύγχρονης πολεοδομίας. Κι' ὅμως, ὑποσχεθήκαμε στὸν κοινὸ ἄνθρωπο οἰκισμοῦς, ἀνοιχτοῦς χώ-

7

Antonio Sant'Elia. La Citta Nuova, 1919.
Ἀθήνα, 1966. 6
Athens.
Κατοικία στὴ Novara τῆς Ἰταλίας. 7
Gregotti, Meneghotti, Stoppino, 1957.

5

6

ρους, δρόμους, πράσινο, θέα, φώς. 'Αλίμονο! Οί πόλεις μας πολιορκήθηκαν από τὰ παράνομα σπίτια. Κηρύχθηκε ένας σκληρώτατος πόλεμος κατά τοῦ πράσινου ἐδώ και πολλά χρόνια. Τὸ αὐτοκίνητο, τὸ εἶδωλο τῆς πρώτης ἐποχῆς τῆς μηχανῆς, γέμισε τοὺς ἀκατάλληλους δρόμους μας κι' ἐπνιξε τὶς πόλεις μας. Οἱ ἐξωτερικοὶ χώροι, ἐλάχιστοι καὶ ἀσήμαντοι, στένεψαν καὶ μειώθηκαν. Τὰ κτίρια κτίζονται γύρω ἀπὸ φωταγωγούς, κι' ὄχι στὸν πολεοδομικὸ χώρο. Ἐτσι τὸ περίφημο ἀπτικὸ φῶς φτάνει στὶς κατοικίες μας, με τὶς εὐχὲς καὶ εὐλογίες τοῦ Γενικοῦ Οἰκοδομικοῦ Κανονισμοῦ, μέσα ἀπὸ τοὺς φωταγωγούς.

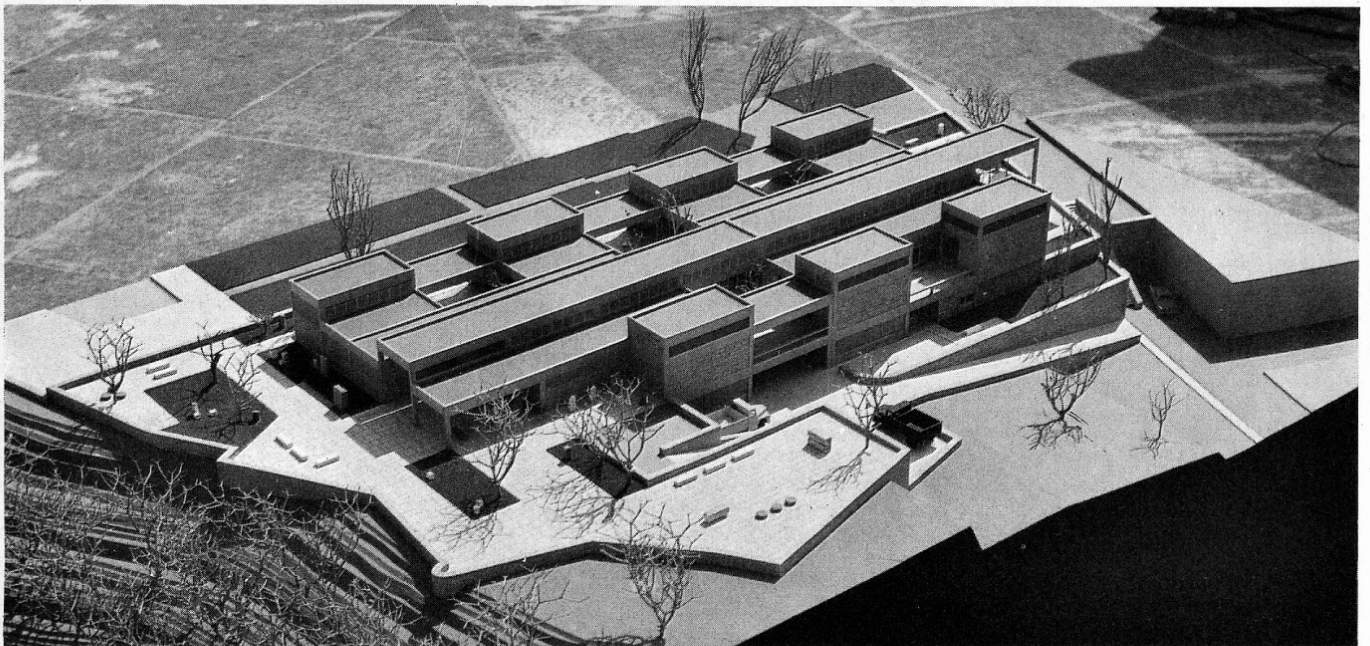
'Αποτύχαμε λοιπὸν τραγικὰ στὴν πρώτη βιομηχανικὴ ἐπανάσταση, καὶ τώρα βρισκόμαστε στὴ δεύτερη, ἀν ὄχι στὴν τρίτη, με τὰ δικά της με-

γάλα προβλήματα, τεχνολογικά καὶ ἀνθρωπινικά. Ἡ τεχνολογία βαδίζει πολὺ ταχύτερα ἀπὸ μᾶς καὶ μᾶς προσφέρει πολλὰ ἀγαθὰ, ποὺ πρέπει με συνείδηση καὶ εὐθύνη νὰ ἐκμεταλλευτοῦμε γιὰ νὰ ἐξυπηρετήσουμε ὅλες τὶς ἀνάγκες καὶ τὰ ἰδανικά τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου.

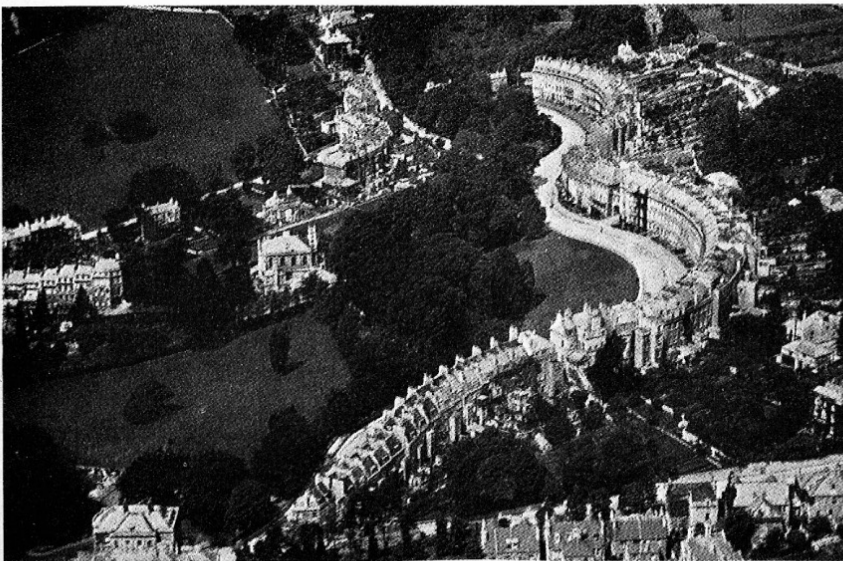
Εὐτυχῶς ὅμως ἡ μεγαλύτερη ἀποτυχία μας περιορίζεται στὴν Ἀθήνα, τὴ "βιτρίνα τοῦ ἔθνους". Ἐχομε ἀκόμη μίαν ἄλλη εὐκαιρία, μίαν ἄλλη χώρα: τὴν ὑπόλοιπη Ἑλλάδα. Ἄς εὐχηθοῦμε ὅτι ἡ δύναμη θὰ φύγει ἀπὸ τὰ χέρια μᾶς ἐμπορικῆς μειονότητας καὶ θὰ πάη στὰ χέρια ἑνὸς ὀργανωμένου κράτους με συναίσθηση τῶν εὐθυνῶν του, γιὰ νὰ μπορέση τὸ περιβάλλον νὰ γίνη γιὰ μᾶς καὶ τὰ παιδιά μας αὐτὸ ποὺ τόσα χρόνια ὀνειρεύεται ὁ σύγχρονος ἀνθρώπος. Ἄς μὴ χάσουμε κι' αὐτὴ τὴν εὐκαιρία.

Μουσεῖο στὰ Ἰωάννινα. Ἄρης Κωνσταντινίδης. 8
Museum at Ioannina. Aris Konstantinidis.
Ronchamp, Le Corbusier. 9
Lansdowne Crescent, Bath, 1794. 10

8

10

9

